

קנין חליפין

גמ' ג' א' מניבא דרישא, רש"י, תוס', עיין רש"ש.
עיין גמ' ו' ב' אמר רבא הילך מנה ע"מ שתחזירוהו לי.

א. פירוש הסוגיא ואם חליפין בכלל כסף

שיטת תוס' וספר הישר

תוס' ד"ה ואשה, מהרש"א.

עיין מרדכי רמז תע"ג, ובמהרש"א דף י"ג א' ד"ה קרקע, ובקוב"ש אות ח'.

רעק"א

קידושין דף ג' עמוד א'

חדושי

די"ל דפירכת הש"ס ואימא ה"נ היינו למסקנא דלית לן מיעוט בעצד למעט חליפין. אמנס באמת כיון דאחינן להכא גם קושייתם ליכא די"ל לאותו ס"ד דלקמן היינו אומרים דמסברא חליפין בכלל כסף והא דאשה לא נקנית בחליפין היינו דילפינן בהיקשא דאם אחרת למעט חליפין אלא דלצטר דמסקינן דקרא לא אחי למעט חליפין פרכינן הכא ואימא ה"נ דנימא קידושי ועצד לקני בחליפין דהוי כסף ומזכרי' לשנויא דכיון דאיתא בפחות משה פרוטה אינו בכלל כסף. ויעוין בחוס' גיטין דל"ט ז' ד"ה משום דהוי כליו ש"מ וכו' היתה זוכה עגמה בחליפין משום דחליפין דמי לכסף וכו' וכל היכא דכסף קונה חליפין נמי קני לצר מאשה משום דבפמ"ש"פ לא מקני' נפשה וזה שלא כדברי תוס' דהכא דהטעם דאין חליפין בכלל כסף. ובאמת תמהני (הא שם בעצד כנעני) למאי נריכס לזה הא בפשוטו כמו דילפינן כסף שטר וחזקה מהיקשא דלרשת אחוזה ה"נ חליפין דהוי כאחוזה דנקנה בחליפין ונע"ג.

בא"ד. וא"ת כיון דפשיטא לן דאין אשה נקנית בחליפין אמאי אנטריין קרא לקמן דף ח' בכסף נקנה ואינה נקנה בתורת תבואה וכלים דהיינו חליפין תיפוק ליה דאתקש עצרי לעצריה וכו' וי"ל דריבוי קניינים ילפינן מהיקשא ולא מיעוט קניינים עכ"ל. ותמוה לי מאד דמאי הוצרכו להקשות דנילף עצרי מעצרי' הא בקדושין נמי ליכא מיעוט על חליפין אלא דכיון דחליפין אינו מדין כסף ממילא לית לן לימוד דתקנה בחליפין וא"כ מה"ט עגמו יקשה דלמ"ל בעצד קרא למעט חליפין הא בקרא כתיב רק כסף ומה"ת לן לומר דיקנה בחליפין כיון דאינו בכלל כסף וזה לא יתורץ בתירוטס הנ"ל. תו קשה לי אמאי לא נקטו הקושיא דהיפוך דמאי פרכי' בסוגיא ואימא ה"נ הא י"ל דמקשינן אחרת לעצרי' דאיכא מיעוט מקרא דמכסף מקנתו למעט חליפין. וזה יש ליישב דהא באמת מסקינן דקרא לא אחי למעט חליפין רק למעט בלית בו ש"פ דאף דמקרבנה גנייתו לא מהני. וקושייתם רק לס"ד דשם דנא למעט חליפין. וא"כ לא הו"מ להקשות דהיפוך כנ"ל.

לרבינו תם

סימן קמ"ב

ספר הישר

ליה ושקיל ליה הילכך ככסף הוי. ומשום הכי (ד) פריך דתיקני אשה בחליפין שיש בהן שוה פרוטה. ומשני דיש חליפין בפחות משה פרוטה אפי' הוא שוה פרוטה לא מיקניא דאין לחלק בקנין. ותדע שחליפין בכלל כסף דכי תנן נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה לא קתני חליפין [ד] בכלל כסף איתנהו. והאי דאמר' לגבי עבד כנעני תנא אף בחליפין. וקאמרינן ותנא דידן מאי טעמא לא תני לה. בפחות משה פרוט' קאמר מלקיים כל דבר ולא מתורת כסף.

בשטר מנא לן אמר קרא ויצאה והיתה כו'.
אבל משדה עפרון לא שמעינן אלא כסף דווקא ושוה כסף דאי מקנין שדה נפקא אם כן תיקני בחזקה. תדע שהוא כן שהרי קנין שדה בכסף לא נפקא משדה עפרון אלא משדות בכסף יקנו. אבל גזרה שוה דקיחה קיחה משדה עפרון ילפינן. והאי דקא פריך תלמודא גבי חליפין ואימא הכי נמי משום חליפין היינו שוה כסף דהא אמרינן בבבא מציעא כיון דתפיס ביה שלש כמאן דפסיק דמי. ובנדרים אמרי' דאי בעי למיפסקיה פסיק

שיטת הרא"ש והר"ן

רא"ש סימן א'.

עיין רא"ש סוף סימן י"ז.

ר"ן על הרי"ף דף א' א' [מדפיו] ד"ה מניבא.

שיטת הרמב"ן

חדושי

קידושין דף ג' עמוד א'

הרמב"ן

שמחליף הקרקע בו וקונה אף בחליפין, הלכך אף בכלל קיחה שבאשה הם, ומפרקינן כיון דאשכחן חליפין בפחות משוה פרוטה לאו בתורת כסף הם קונין אפי' כשיש בהם ש"פ אלא חדוש הוא שחדשה בהם תורה, כלומר דין אחר הוא שאינו בכלל כסף ולא שוה לו, ואשה לא אמרה בה תורה קנייה אלא בכסף הלכך אין חליפין קונין בה, וזהו הטעם שלא הוצרכו למעט חזקה שאינה קונה באשה שלא עלה על דעת לרבות אף חליפין אלא מדין כסף, ולפי פירוש זה הכי גרסינן ואשה בפחות משוה פרוטה לא מקניא אבל מקצת הנוסחאות שכתוב בהם מקניא נפשה נוטות לפרש"י ז"ל והיא גרסת ההלכות, ויש לי לישבה דכל חליפין לגבי אשה כחליפין דפחות משוה פרוטה נינהו, דמתנה ע"מ להחזיר לא קניא באשה דבתר הנאה דכסוף אזלא ולא מקניא נפשה בקניה דשעה כדבעינן למימר לקמן.

למעוטי חליפין סד"א וכו'. ק"ל אלא מעתה תקנה אשה בחזקה דומיא דשדה, והא לא קשיא דאיכא למימר כיון שאין גופה קנוי לא שייכא בה חזקה, ומיהו לא מחזור לי היכי סד"א דתקנה בחליפין משום דשדה נקנית בחליפין והא לא גמרינן אשה משדה כלל אלא קיחה שכתוב באשה הוא דגמרינן שהוא לשון כסף, ומעולם לא הוקשה אשה לשדה כלל, וכן הא דאמרינן חליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה ואשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה ופרש"י דגנאי הוא לה, נימא בפחות משוה פרוטה ליתנהו אבל בפרוטה איתנהו, ומה שאמר הרב ז"ל הלכך בטל תורת חליפין בקדושין איני יודע למה בטל, כיון שבפחות משוה פרוטה לא נתבטלו מחמת פסול קנייתן אלא מחמת קפידתה של אשה, ונראה דהכי קאמרינן מעיקרא דחליפין בכלל קיחה הם ומדין כסף הוא שריבה אותן הכתוב מה כסף

חדושי

קידושין דף ו' עמוד א'

הרמב"ן

נפשה, והאי נמי אי לא מחזיר לא קני, וכי מחזיר לא מתהניא בהו, ואפילו מתהניא בהו בש"פ קודם לחזרה איהו לאו בההיא הנאה קאמר לה, ולהכי תלו לה בחליפין משום דאמרינן בהו במתניתין (לעיל ג' א') דלא מיקדשא בהו, ולפיכך תלי דלא תניא בדתניא ודמיה לה.

והא דאמרינן הכא לפי שאין אשה נקנית בחליפין אינו מחזור שהרי לא בתורת חליפין קדש, אבל מקצת נוסחאות גורסין גזרה שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין, וזו גירסא ישרה וזו גירסת רבינו האי גאון ז"ל בספר המקח, ויש לי לישב הראשונה משום דכל מתנה שאין בה הנאה לגבי אשה כחליפין הוא ואתתא בהו לא מקניא

שיטת הרשב"א

חדושי

קידושין דף ג' עמוד א'

הרשב"א

כיון דכתיב ויצאה והיתה אף על גב דלית ב'י שו"פ גמרינן ליה מיציאה כיון דיציאה אינה אלא בשטר, והיינו דלא גמרינן שטר משדה דהא לא חזינן שטר בשדה עפרון ואי גמרינן מיניה הוה אמרי' כיון דשטרא איתיה בפחות משו"פ אשה בפחות משו"פ לא מקניא נפשה, אלא אצטרכינן למילף מויצאה והיתה, ובתירוץ זה עלה לנו תירוץ גם למה שמקשים עוד למאי דאמרינן ואימא ה"נ א"כ ליקני אשה בחזקה דומיא דשדה, ויש מתרצים בקושיא זו דכיון שאין גופה קנוי

למעוטי חליפין סד"א כיון דגמרינן משדה עפרון וכו' ואימא ה"נ חליפין איתנהו בפחות משו"פ כו'. הקשה הראב"ד ז"ל כיון דגמרינן משדה עפרון ושדה עפרון מקנה בחליפין אף על גב דאיתנהו בפחות משו"פ הו"ל למימר גבי אשה דליקנו דומיא דשטר דגמרינן מויצאה והיתה ולא אמרינן כיון דאיתיה בפחות משו"פ לא גמרינן, ותירוץ דאנן לא גמרינן אשה משדה אלא מקיחה דכתיבא ביה וקיחה שבשדה עפרון בכסף היא ולא אשכחן ביה חליפין אבל שטר על כרחין

שיהיו נוהגות כן באשה קמ"ל מתני' דלא, ואימא הכי נמי דהא טעמא קאמר' מדהוקשו בהדיא בקצת קניותיהן והאי מהאי גמר' ופריק כיון דחליפין איתנהו בפחות משו"פ ואשה בפחות משו"פ לא מקניא נפשה דגנאי הוא לה הא על כרחין לא הוקשו אלא לקניית כסף בלבד דאיתא בהדיא, ומחליפין אתה דן לכל שאר קניות שבשדה שאינן באשה כגון חזקה, וא"ת מ"מ מאי קושיא לפי שחליפין איתנהו בפחות משו"פ נימא דחליפין איתנהו אף באשה בחליפי שו"פ ולעולם עיקר קניות שבשדה איתנהו באשה, זו אינה קושיא דכיון דעיקר חליפין אפילו בפחות משו"פ איתנהו כי עביד להו בכלי שוה מנה לא ייפה כחו מכח כלי שאינו שו"פ דשם חליפין חד הוא, דבשלמא אי חליפין לא נתנו לחזרה הוה אמרינן כי יהיב לה פחות משו"פ לא מקניא נפשה אבל כי יהיב לה שו"פ מקניא נפשה וא"נ אי עיקר חליפין ליתנהו כלל בפחות משו"פ הוינן אמרינן כיון דקניה חשובה היא מקניא בה נפשה, אבל השתא דקי"ל דחליפין קני ע"מ להקנות הוא ולא דידה נינהו אפילו כי יהיב לה חליפין שוה מנה מאי הוי הא מ"מ לאו בגופן היא נקנית אלא בדינן ודינן אפילו בפחות משו"פ אית' וכיון שדין חליפין אית' בפחות משו"פ לא חשיבא לה וגנאי הוא לה להקנות עצמה בקנייה פחותה כזאת שעיקרה בפחות משו"פ, ולא דמי לשטר דשטר לאו בגופו מתקדשת אלא במה שכתוב בו ומה שכתוב בו אינו בתורת דמים כנ"ל.

והשתא נמי לא תיקשי אפילו כי גמר' משדה עפרון לגמר' היכי הוה סלקא דעתין למילף מיניה חליפין והא שדה עפרון א"א לו בחליפין דעכו"ם לא קני בחליפין אלא בכסף, דלפי מה שפירשתי לאו משדה עפרון קא גמר' אלא כיון שהוקשו קצת קניות אשה לקניות של שדה אף אנו נאמר דאשה כשדה לכל הקניות ולא כשדה עפרון ממש, ומיהו בתוס' תירצו בהא בשם ר"ת ז"ל דעכו"ם נמי קונה בחליפין דלא אמרו בבכורות מה ישראל בחדא אף עכו"ם בחדא אלא לאפוקי משיכה אבל חליפין לא וכדמוכח לקמן גבי נמכר לגוי דאמרינן בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתורת תבואה וכלים ומאי ניהו חליפין אלמא בשאר דברים מהני חליפין לגוי.

לא שייכא בה חזקה, וקשיא לי דהא עבד כנעני עד שלא טבל אין גופו קנוי ולא קני ליה אלא למעשה ידיו ואפ"ה נקנה בחזקה, ושמא מכיון שע"י חזקה זו אפשר לבא לידי קנין הגוף שאם הטבילו לשם עבדות גופו קנוי לו חזקה נמי שייכא ביה משא"כ באשה דלעולם אין גופה קנוי לו.

ומ"מ עדיין קשה דכיון שאין למדין משדה עפרון אלא מקיחה דכתיבא ביה דהיינו כסף היכי הוה ס"ד דתקנה בחליפין דומיא דשדה דהא לא מקשינן אשה לשדה אלא קיחה דכתב באשה הוא דגמרינן שהוא לשון כסף, וכן הא דאמר' חליפין איתנהו בפחות משו"פ ואשה בפחות משו"פ לא מיקניא נפשה ופרש"י ז"ל דגנאי הוא לה נימא בפחות משו"פ ליתנהו באשה בשו"פ איתנהו, דכיון דבפחות משו"פ לא נתבטלו מחמת פסול קנייתן אלא מחמת קפידתה של אשה כי אית בהו שו"פ דלא קפדה אמאי ליתנהו בה, ויש לתרץ דמעיקרא סבר דחליפין בכלל קיחה הם ומדין כסף הוא שריבה אותם הכתוב דכל כסף חליפין הם שמחליף בהם הקרקע וקונה אף חליפין כן א"כ בכלל קיחה דשדה עפרון הם ואשה נמי תקנה בהן, ומפרקי' כיון דאשכחן חליפין בפחות משו"פ על כרחין לא מדין כסף הן קונין שאין כסף קונה בפחות משו"פ אלא קניה אחרת היא שחדשה תורה שאינה בכלל כסף ואשה לא אמרה בה תורה קניה אלא כסף הלכך אין חליפין קונין בה, והטעם הזה מספיק אפי' לחזקה שלא עלה על דעת לרבות באשה קניות שבשדה אלא שהיה סבור שיקנו חליפין מדין כסף, וקשיא לי דא"כ למאי אצטריך לאסוקי במלתיה ואשה בפחות משו"פ לא מקניא דהא אפילו כי מקני' בפחות משו"פ נמי לא מיקניא בחליפין דהא כיון דלא מדין כסף הן קונין מנן אתיאן באשה.

ונ"ל דמעיקרא כי אמרי' כיון דגמרינן משדה עפרון מה שדה עפרון מיקני בחליפין כו' ואמר' נמי ואימא הכי נמי לאו למימרא דסבירא לן דאשה לשדה מקשינן אלא הכי קאמר כיון דכסף דאשה מכסף דשדה גמרינן אלמא קניית אשה כקניית שדה וכיון דאשכחן להו דהוקשו קצת קניותיהן אף אנו נאמר לכל שאר הקניות שבשדה

שיטת הריטב"א

חדושי

קידושי דף ג' עמוד א'

הריטב"א

באשה מדין כסף דאתתא לא מקניא בכסף בפחות משה פרוטה, ולהאי פירושא היינו דלא סלקא דעתין כלל למימר שתהא חזקה קונה באשה כשדה שהדבר פשוט שאין חזקה קונה מדין כסף.

ויש ספרים שכתוב בהם ואתתא בפחות משה פרוטה לא מקניא נפשה, ולא למימרא דתלינן מילתא בקפידתה של אשה ובדעתה כדמשמע מרש"י ז"ל, דאם כן למה אין חליפין קונין באשה מיהת כשיש בהם שוה פרוטה, אלא ודאי אין בטל קנין חליפין באשה אלא לפי שאינם בכלל כסף כמו שאמרנו ולפיכך אפילו היא רוצה ואפילו הם שוים ממון גדול לא מקניא בה, אלא הכי פירושא ואתתא הנקנית בכסף לא מקניא נפשה בפחות משה פרוטה אפילו מדעתה, דפחות משה פרוטה אינו חשוב כסף ולא ממון ואינו קונה בקרקע ואי אפשר לה להקנות עצמה בדבר שאינו כסף ולא ממון, וגזירת הכתוב דבעינן כסף וממון, ואף על גב דאיכא איניש דחשיב ליה פחות משה פרוטה כסף או ממון בטלה דעתו אצל כל אדם ולא משגחינן ביה, וכי תימא ואמאי לא מייתינן ראייה לחליפין שאינם קונין מדין כסף ממאי דקיימא לן (ב"מ מ"ז א') דאין מטבע שהוא עיקר כסף נעשה חליפין, ואיכא למימר דהא לאו ראייה היא כיון דאיתנהו בכסף שאינו טבוע שהוא כלי וגזירת הכתוב הוא דבעינן כלי דומיא דנעל.

ס"ד אמינא מה שדה מקניא בחליפין אף אשה נמי מקניא בחליפין. איכא למידק זו מנין היה לנו לדמות אשה לשדה בקנין, דהא אנן לא גמרינן לאשה משדה כלל כדפרישית לעיל אלא גזירה שוה קלישא בעלמא הוא דעבדינן מלישבא דקיחה קיחה לומר שקיחה זו שנאמרה באשה הוא לשון כסף, אבל מעולם לא הקשנו אשה לשדה, ותו אם לשדה באנו לדמותה נימא דתקני אשה בחזקה דומיא דשדה, מיהו הא איכא למידחי דחזקה לא שייכא בדבר שאין גופו קנוי כדכתיבנא לעיל (ב' א' ד"ה ואחרים), אלא אידך קשיא, ומיהו קשיא גילף מינה שטר ואילו לקמן לא ילפינן שטר מהתם, והנכון דהכי קאמר דסלקא דעתך אמינא כיון דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון שקיחה האמורה באשה כסף היא ואשה נקנית בכסף ובשוה כסף הוא הדין שיש בכלל זה שנקנית בחליפין, דקא סלקא דעתך דחליפי סודר בכלל כסף הם ומדין כסף הם קונים וכל דמהני ביה כסף מהני ביה חליפין, קמ"ל תנא דמתניתין דהא ליתא, מאי טעמא חליפין איתנהו בפחות משה פרוטה ואתתא בפחות משה פרוטה לא מקניא, פירוש דמאי דקא סלקא דעתך דחליפין מדין כסף קונין ליתא דכסף אינו קונה בפחות משה פרוטה לפי שאינו חשוב כסף ואילו חליפין קונין אפילו בפחות משה פרוטה, וזו ראייה דחליפין אב בפני עצמו הם ולא תולדה דכסף הם ואפילו כשיש בהם שוה פרוטה, וכיון שכן אין לנו לרבותם

ב. אם חליפין בכלל כסף לענין כלתה

שו"ת

חלק ד' סימן ר"ב

הרשב"א

ז"ל, חייש לרב אשי. אחת מהן גם בהיא, דשדה זו לכשאקחנה, קנויה לך. נמצא בכל הנוסחא הישנות: קנויה לך עכשיו. ומגיהה הספרי, מעבירין עלי' הקולמוס. וכדעת רבותינו הצרפתים, אין למחות, לפי שרצה הרב להעמיד הדין, אפילו בקנין סודר. וא"נ משום דרוב קניניהם בשטר, ומשום שמא יקרע השטר קודם שיקחנה. וכבר תרצתי אני הא דר"נ בדורים, דלא תיקשי מדידיה

ומה דכתב מר, דקרוב הדבר לפסוק כר' נחמן, דלא איכפת לן, אי הדר סודרא למריה. לומר: דלרב נחמן אדם מקנה בקנין סודר לאחר זמן, מסופק אני בזה מכמה ימים. לפי שראיתי לרבותינו הצרפתים, ור"ת ז"ל בתוכם, שכ' בהסכמה מחולטת, בכמה מקומות בתוספותיהם: דלא קנה. והאמת, כי יש מקצת מקומות בתלמוד, פשיטותן מראה שקונה, מקצתן כדברי בעלי התו'

סד"א, הואיל וגמירנא קיחה קיחה משדה עפרון כו'. ואמא הכי נמי, חליפין איתנהו בפחות משה פרוטה, ואשה בפחות משה פרוטה לא מיקנייא צריכא עיונא.

ועיקרן של דברים, כך נראה לי, שאין החליפין מדין כסף. ולפיכך א"א לומר לך, שיהיו כלאחר זמן, וכדברי רבותינו הצרפתים ז"ל. ומאי דכתב מר, דאפי' לרב אשי מי שקונה בסודר שאין בו שוה פרוטה, ומקנה הסודר קנין גמור, שקונה ואפי' לאחר זמן, ואפילו לא היה הסודר בעולם. מידי דהוה אכסף שקונה לאחר זמן, ואף על פי שנתאכלו המעות, אינו נראה כן בעיני משום דלרב אשי, מיחל קנין סודר בלאחר זמן, אינו קונה משום חליפין. ואי משום תורת כסף, אין כסף בפחות משה פרוטה. ותדע לך, דהא המקדש בשטר שהנייר שלה, ואפ"ה אם לא אמר לה: מעכשיו ולאחר שלשים יום: אם נתקרע השטר, או נאבד, אינה מקודשת. אבל בשוה הסודר פרוטה, הדין דין אמת. וכן הדין במקדש בשטר שיש בו שוה פרוטה, וכדמוכח הוה דשמינ את הנייר, אם יש בו ש"פ, מקודשת, דבפרק האיש מקדש (דף מח). ומסתברא, דלא פליג רבי מאיר עלה. ואיתא נמי בהדיא בירושלמי, דגרסינן התם: בשטר, הדא דתימא בשטר שאינו יפה ש"פ = שוה פרוטה =. אבל בשטר שהוא יפה שוה פרוטה, ככסף הוה. תני רבי חייא: לא כן. סוף דבר בשטר שהוא יפה שוה פרוטה, אפילו כתבו על גבי החרס או על גבי נייר פסול, ונתנו לה, הרי זו מקודשת.

לדידיה, דאית ליה: במשוך פרה זו, ולא תקנה לך אלא לאחר ל' יום [כתובו' פו:]; דלא קנה, אא"כ עומדת באגם מיהא והכא בנדרים, משמע דאית ליה בסודר קנה לאחר זמן, ואף על גב דאהדר סודרא למריה לגמרי. דהא מדמי להיא דליקום וליקנינהו לבר ברא, כי הוי צורבא מרבנן. ואמרת באולי, כי רב נחמן סבור דזה קנה מעכשיו, אותה קנייה מועטת, כי היכי דליקנינהו לבר ברא, כי הוי צורבא מרבנן. וקנייתו נמשכת מן השתא, ועד שעה שיקנה לבנו. ורב אשי חלק עליו בשתי הסברות. ואם כדברי, אפי' בשתמצא לפסוק כר"נ, כעובדא דכיפי, וכדעת הרמב"ם ז"ל שפסק כן, אף על פי כן, אין לנו ראייה גמורה משם, בקנין סודר, דליקני לאחר זמן. אא"כ אמר לו: מעכשיו, ולאחר זמן. גם נ"ל, שהסברא תלויה בדין אחד. והוא, אם חליפין קונה מדין כסף, אם לא. שכשתמצא לומר שישנן מדין כסף, אלא שחידש בהן הכתוב, דישנן בפחות משה פרוטה, אפשר לומר דקונה, אפילו לאחר זמן, כדין כסף. ואף על גב דנתאכלו המעות, ואף על פי שאין בו שוה פרוטה, שהכתוב החשיבו כסף. אבל אם אינם מדין כסף, א"א לומר, דהא הדרא סודרא למריה, ומאי שנא ממשיכה. ובודאי, דהא דרב אשי משמע, דאינם מדין כסף. וכן נראה, מההיא דתניא בפרק קמא דקידושין (דף ח), בכסף מקנתו: בכסף נקנה, ואינו נקנה בתבואה וכלים. ומאי נינהו, חליפין. אלמא: חליפין לאו מתורת כסף הן. ושמעתא קמייתא דקידושין (דף ג), דאמרינן בה: מנינא דרישא, למעוטי חליפין.

רבנו הנודר מן המבושל פרק ששי נדרים ניסים מ"ז.

תפיס ליה מקנה לא מתפיס והכא דחויא צעלמא הוא דדחי ליה לרצ נחמן מיהו נהי דלענין סודרא קיימא לן כרצ נחמן לענין קני על מנת להקנות משמע דלא קי"ל כותיה דצהא רב אשי פליג עליה לגמרי משום טעמא דסודרא קני ע"מ להקנות מן השתא הוא אצל הכא דר סודרא למרה אצל הרמב"ם ז"ל פסק צשתיהן כרצ נחמן משמע דס"ל ז"ל דכיון דפרכא קמייתא דרצ אשי דרך דחויא היא כדכתיבנא כל מאי דקאמר ליה נמי לדחויי מכיון ולא לאיפלוגי עליה והרמב"ם ז"ל צהלכותיו מסתם לה סתומי.

ולענין הלבח. נסודר קיימא לן כרצ נחמן דסודרא קני על מנת להקנות הוא ולא מני מקנה לעכוזי דא"ע"ג דרצ אשי אמר ליה מאן לימא לן דסודרא אי תפיס ליה לא מתפיס דחויא צעלמא הוא דקאמר ליה ולא סבר לה דאיהו גופיה אמר צפ"ק דקידושין (ד' ו:): גזי האומר לאשה הרי את מקודשת לי צמנה זה על מנת שתחזירי לי דכולהו קני לבר מאשה גזרה שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין ואי סלקא דעתך דאי תפיס מתפיס מאי גזרה דאי הכי נקנית היא בחליפין ואין לך [קנין] גדול מזה אלא ודאי רב אשי גופיה סציר' ליה דסודרא אי

ג. עוד בענין אם חליפין בכלל כסף ואם חליפין בכלל כסף לענין שחרור (גיטין ל"ט ע"ב)
גיטין דף ל"ט ב' ולאפוקי מהאי תנא עד כליו של מקנה, רש"י, תוס' ד"ה משום [הובא בסוף
הדפ"ס].

חדושי

גיטין דף ל"ט עמוד ב'

הרשב"א

בחליפין משום דלא מקניא נפשה בפחות משה
פרוטה אבל עבד היוצא לחירות נחא ליה שיצא
אפי' בפחות משה פרוטה יותר משיצטרך ליתן
שוה פרוטה. אבל ר"ח ז"ל כתב ומפורש בקידושין
שהעבד נקנה בחליפין כענין מקח וממכר ואעפ"כ
אינה קונה עצמה בחליפין אלא צריכה נמי גט
חירות, וכתב הרמב"ן נ"ר דלפי דברי ר"ח ז"ל י"ל
כאן דהכי קאמר לא עשה ולא כלום אף להוציאה
מידי שעבוד אבל בכליו של קונה יצאתה מידי
שעבוד וצריכה גט חירות, ובתוס' כתבו שאפשר
לומר דהכא לא בתורת חליפין היה אלא בתורת
דמים וכיון שכן אלו היה בכליו של קונה ובתורת
דמים יצאה שהרי כסף גומר בה, וכן דעת הרמב"ם
ז"ל דאין העבד קונה עצמו בחליפין כלל ואינו
יוצא בו מידי שעבוד כדעת התוס', ומיהו בתוס'
חזרו לומר כלשון הראשון מהא דאמר' בקידושין.

ולא היא התם משום דהוה ליה כליו של מקנה.
מהכא משמע דמשום דהו"ל כליו של מקנה לא
קנתה אבל אם היה כליו של קונה קנתה ויצאה
לחירות אלמא עבד קונה עצמו בחליפין כשם
שקונה עצמו בכסף וכן פירש"י ז"ל לקמן, וכן
כתוב בתוספות דקונה עצמו בחליפין ובכלי שאין
בו שוה פרוטה וכדאמר' בפרק הזהב קונין בכלי
אף על פי שאין בו שוה פרוטה, וכן נמי משמע
בשמעתא קמייתא דקדושין דאמר' התם מנינא
דרישא למעוטי מאי למעוטי חופה ולרב הובא
דאמר חופה קונה מק"ו למעוטי מאי למעוטי
חליפין סד"א הואיל וגמירנא קיחה קיחה משדה
עפרון וכו' ואימא ה"נ חליפין איתנהו בפחות
משה פרוטה ואשה בפחות מש"פ לא מקניא
נפשה אלמא קנין כסף וחליפין כי הדדי נינהו וכל
מקום שזה קונה זה קונה, ובאשה דאינה נקנית

חדושי

גיטין דף ל"ט עמוד ב'

רעק"א

ג' דלא גרסינן לא מקני נפשה אלא כיון דחליפי' איתי
צפמש"פ אינו מדין כסף וכיון דלא מנינו צאשה קנין
חליפי' אין ללמדו מכסף וזה סתירה לדברי תוס' כאן, גם
אין יפרשו תוס' חידושי' מנ"ל דשחרור מהני ע"י חליפין,
כיון דאין ללמדו מכסף וכו'. (עי' ח' קידושין מ"ש סס).

תד"ה משום דהו"ל וכו' דתנן צהדי' צפ"ק דקדושין וכו'
דחליפי' דמי לכסף תמוה לי דלמאי לריך לזה הא
צקידושין עלה דמתני' זו איתי מנה"מ לרשת אחו' מה
אחווה נקנית צכסף ושטר וחזקה א"כ ומה"ט קונה ג"כ
בחליפי' דאתקש לאחווה, גם לפמ"ש תוס' קידוש' דף

רמב"ם הלכות עבדים פרק ה

ג כיצד בשטר כותב לו על הנייר או על החרס הרי את
בן חורין או הרי את של עצמך או אין לי עסק בך וכן כל
כיוצא בזה בענין זה שזה הוא גופו של גט שחרור ומוסר
לו את השטר בפני שני עדים או
שהיו העדים חתומים בו ומסרו לו
בינו לבינו הרי זה יצא לחירות שהרי
גיטו וידו באין כאחד, אמר לו שלא
בכתב הרי את בן חורין הרי את של
עצמך אף על פי שהעידו עליו עדים
בב"ד ואף על פי שקנו מידו עדיין לא
נשתחרר שאין העבד יוצא לחירות
אלא בכסף או בשטר או בראשי
איברים, והכותב לשפחתו הרי את
מותרת לכל אדם לא אמר כלום.

כסף משנה

ועל מ"ש רבינו ואעפ"י שקנו מידו כתב הראב"ד ז"ל
דבר זה אינו מחוור שהקניין הרי הוא ככסף מההוא
מעשה דכומתא והלכה כר"ש שהכסף גומר צו עכ"ל
וההוא מעשה דכומתא איתיה צפרק השולת (דף ל"ט
ע"ב) והכי איתא התם לאפוקי מהאי תנא דתניא ר"ש
לומר יכול יהא כסף גומר צו כדרך ששטר גומר צו
ת"ל והפדה לא נפדתה אורעה כל הפרשה כולה ללא
חופשה לומר לך שטר גומר צו ואין כסף גומר צו
וכו' וההיא אמתא דהוי מרה שכיב מרע [איתא צביא
קמיה] אמרה ליה עד אימת תשתעבד ותיזיל ההיא
איתתא שקל כומתיה ושדא צו אמר לה זיל קני הא
וקני נפשך אמו לקמיה דרצ נחמן אמר להו לא עשה
ולא כלום מאן דחוא סצר משום דהלכה כר"ש ולא

השגות הראב"ד
אמר לו שלא
בכתב הרי את בן
חורין וכו' עד או
בראשי איברים.
א"ל דבר זה אינו
מחוור שהקניין הרי
הוא ככסף מההוא
מעשה דכומתא
[שאין] הלכה כר"ש
שהכסף גומר צו,

היא אלא משום דהוה ליה כליו של מקנה ופירש רש"י דהוה ליה כליו של מקנה וקיי"ל כרז וכו' דהלכתא בכליו של קונה עכ"ל ומשמע שאילו היה בכליו של קונה הוה שיחרור וכן כתב [הרא"ש] בשם רש"י והתוס' וכתב עוד אבל רבינו חננאל כתב שאינה קונה עצמה בחליפין אלא נריכה נמי גט חירות וכתב הרמב"ן ז"ל דלפי דברי ר"ח [כך היה מפרש כיון דהויא בכליו של מקנה] לא עשה כלום אף להוציאה מידי שיעבוד אבל בכליו של קונה יצאה מידי שיעבוד ונריכה גט שיחרור ונתוספתא כתבו שאפשר לומר דהכא לא בתורת חליפין היא אלא בתורת דמים וכיון שכן אילו היה בכליו של קונה ונתורת דמים יצאה שהרי כסף גומר זה וכן דעת הרמב"ם ז"ל דאין העבד קונה עצמו בחליפין כלל ואינו יוצא צו מידי שיעבוד עכ"ל. ומ"ש עוד הראב"ד והלכה כר"ש שהכסף גומר צו קשיא לי ר"ש סבר שאין הכסף גומר ולכן ג"ל שט"ם יש כאן ונריך להגיה שאין הלכה כר"ש:

רמב"ם הלכות מכירה פרק כט

השגות הראב"ד

ט וכן אם קנו מיד הקטן או השכיר מקום המטלטלין וחזר בו לא קנה הלוקח שאין מוציאין מידי הקטן בדין, ואין קניין מיד הקטן כלום שהקניין בשטר ואין העדים חותמין אלא על שטר של אדם גדול. מחילה נינהו וכן אני אומר שאם הקנו בקניין קנו שהקניין לא גרע מהכסף והוא כסף עצמו מההוא מעשה דגיטין דההוא דשדא לה מרה כומתא ואמר קני הא וקני נפשא וכו' ונמלא כסף גומר דעדיף משאר כסף וקונה לגמרי וכן אם קנה הוא בקניין קנה שהמקנה מקנה לו כל קניינו ואינו חוזר צו אבל אם השכיר הוא מקום פירות לא קנו ממנו דשכירות כמכר הוא

הלכה ח' קטן היודע וכו' כמו שביארנו. א"א אני אומר שהקטן אין לו מחילה כדאמרין יתמי לאו בני

ט וכן אם קנו מיד הקטן או השכיר מקום המטלטלין וחזר בו לא קנה הלוקח שאין מוציאין מידי הקטן בדין, ואין קניין מיד הקטן כלום שהקניין בשטר ואין העדים חותמין אלא על שטר של אדם גדול.

עיי'ן רא"ש גיטין פרק ד' סימן כ"ז.

ד. חילוקי הגדרים בין חליפין וכסף

חזון

סימן מ"ד ס"ק ז'

א"י"ש

ממטלטלין דצמטלטלין אף אם יאמר שנתן בתורת שוה כסף לקנות חפץ של חברו נמי קני דהיינו חליפין, אבל צמטבע יש זה ענין דמים וענין חליפין, וכן לדין דמטבע אינה נקנית בחליפין מהני תנאי חליפין להפסיד המקח כגון בקרקע דכסף קונה ואם נתן הכסף בתורת חליפין לא קנה וכדאמר לר"ה דמכור לי בצלו קנו לו מעותיו ואם אמר בתורת חליפין לא קנה, ומיהו אין ד"ו מבואר בהדיא, ויש מקום לומר שכל שנתן מעות ורצונו לקנות דבר צעין לעולם קנה צין שיאמר לשון מכר צין שיאמר לשון חליפין דחד מלתא הוא וכמו צמחליף כלי בכלי שאין לשון דמים מפסיד, ולא דמי להחליף זה צכסף ומשך צעל הכסף את הזה צשם אמר בתורת דמים מתחייב ליתן כסף ואם אמר צכסף אלו לא קנה שא"ה שרצונו לקנות כסף אלו וזה א"א אלא בתורת חליפין ואין מטבע עושה חליפין, ומיהו צנותן כסף צעד קרקע ואינו מקפיד צשוי' ונתן בתורת חליפין ודאי לא קנה.

ב"מ מ"ז א' חליפין ומקפיד עליהן כו', ענין החליפין שרצונם צוה החפץ זה צשל זה זה צשל זה, וסבר ראב"א שאם אין דעתם על גוף החפץ אלא שמקבלו בתורת שוה כסף ועיקר דעתו על הכסף אין כאן קנין חליפין, אף ששני החפצים צעין ורצונם לקנות שניהם צצ"א, ורצא מסיק שכל שמחליף זה צוה ורצונם לקנות צצ"א מהני קנין חליפין, אף שדעתו על שיווי ומקבלו בתורת שוה כסף, ולרצא לא שייך כאן לפרש צהדיא שנתן בתורת דמים דהיינו דמים היינו חליפין כיון שמחליף חפץ צעין על חפץ צעין ושניהם עושין חליפין ונקנין בחליפין, ורצונם לקנות שניהם צצ"א זה צשל זה זה צשל זה, אבל צמטבע ומטלטלין למ"ד מטבע עושה חליפין, אם לקח חפץ ומקפיד על הדמים ופסק כך וכך, ונתן המוכר את הדמים בתורת דמים או צסתם לא קנה אבל אם פירש שנתן בתורת חליפין קנה לרצא [ולראב"א דוקא צצינו מקפיד] וכדאמר לעיל מ"ה צ' תרויהו ליקנו אהדדי, וצוה חלוק מטבע

ברכת

ב"מ סימן י' אות א'

שמואל

שטר של אדם גדול, והראב"ד כתב ואני אומר שאם הקנו צקנין קנו, שהקנין לא גרע מהכסף והוא כסף עצמו מההוא מעשה צגיטין דההוא דשדא לה מרה כומתא וא"ל קני הא

א) הרמב"ם צפכ"ט מהל' מכירה ה"ט, אם קנו מיד הקטן וכו' ל"ק הלוקח וכו' ואין זכין מיד הקטן כלום שהקנין צשטר ואין העדים חותמין אלא על

הקונה אינו נותן כלום להמקנה, אלא לדין חליפין הוא דעת המקנה שמקנה לו בחליפין, וזה טעמא דהרמב"ם, דנהי דנתנו חכמים לפעוטות דין דעת לגבי מטלטלי, היינו רק לענין דעת שצריך לחלות חפלא של הקנין, אבל לא לדין דעת של חליפין, שיהיה דעת מקנה ידידה מעשה קנין, והראב"ד חולק וסובר דחליפין יש בו כסף ממש, וכמו דחזין דגומר בשחרור ומשום דהוא כסף ענמו א"כ יש בו ג"כ נתינת כסף וע"כ קונה גם מיד קטן. ועוד גמר הדברים ששמעתי מפיו זיע"א יתבאר במקו"א א"י"ה.

וקני נפשך וכו' ונמצא דכסף גומר וכו', ועיי"ש. ושמעתי מפי מורי ורבי שאמר דלריך להצין דברי הרמב"ם דכתב דאין קנין מיד קטן כלום מפני שהקנין בשטר ואין חותמין אלא על שטר של אדם גדול, וציאור הדברים דתתם קנין לכתיבה עומד ויש לו דין שטרא, וריך עיון דנהי דקנין מיד קטן לא יחשב שטר, מ"מ יקנה בלא דין שטר, ואמר מורי ורבי זיע"א דכלל קנין כריך דעת לחלות חפלא של קנין, אבל קנין חליפין כריך דעת מלמד שלחלות חפלא של קנין כריך עוד דעת דהוא המעשה קנין גופא, דהא בחליפין

יהודא הכהן

קידושין סימן ה'

חדושי ר' שמעון

דכוונתה רק שהיא מקפדת לקבל מן המקדש דוקא חפץ כזה אבל בכוונת הקדושין הם מתכוונים [שיחולו] בחיוב הדמים שיבוא ע"י עצם זה ושוי'. דקפידת הנאתה והחיוב שבא מההנאה הם ענינים נפרדים. וההבדל שבו מתחלק קנין חליפין מדין כסף אינו בקפידת הקבלה וההנאה אלא רק בדין החיוב הבא מחמת הקבלה וההנאה. וכן אם אמרו בתורת חליפין והאשה מקפדת על שוי' ג"כ לא מהני לשיטת תוס' כמש"כ דאינו תלוי בקפידת ההנאה. וזה נכון בשיטת תוס'.

ולפ"ז נאמר דזהו ההבדל בקדושי אשה בין כסף לחליפין, דבתורת חליפין כוונתם שתהיה מתקדשת עבור עצם הדבר היינו מה שזכתה גוף הדבר ומה שהיא מחויבת בחיוב השבה של גוף הדבר. ובכסף כוונתם עיי"ז שנתרבה אצלה דמים ומה שהיא מתחייבת בהשבת דמים בקבלת הכסף, ובזה מתחלקין שני הקנינים האלו, ומשו"ה אף אם האשה מקפדת על עצם הדבר ואינה מתרצית בדמים אחרים ג"כ תורת כסף עיי"ז, אם לא פירשו בתורת חליפין.

עיי' גמ' ב"מ דף מ"ו ב' אמר רבה אמר רב הונא עד דף מ"ז א' אמר מר.

רבינו פרץ

בבא מציעא דף מ"ז עמוד ב'

תוספות

נגמר לגמרי, והלוקח קונה הפירות והמוכר קונה המעות. אמנם הוצרכו חכמי' לתקן שלא יהא הלוקח קונה את הפירות והמוכר יוכל לחזור בו, כדי שעל ידי כך יטרח ויציל כשתפול עליהם הדליקה, וא"כ הווי להו הפירות ברשות המוכר לגמרי אבל לענין קנין שני לא הוצרכו לתקן, וא"כ כשהלוקח תובע מעותיו ורוצה לחזור בו, ודאי לא יוכל לחזור בו, כיון שהם ביד המוכר והוא רוצה לקים בו מקחו, דהמכר מכר לגמרי לגבי דבר זה.

ד"ה אאב"ד מ"מ קשה דמה סברא הוה ליה דלא יוכל הלוקח לחזור בו כשהם בעין, סוף סוף כיון דאוקמוה ברשותיה דמוכר לכל דבר בין לענין יוקרא בין לענין פסידא, א"כ אין ללוקח שום קנייה, ואמאי לא יוכל לחזור בהם כשהן בעין. ותי' משי"ח דלא קשה מידי, דענין קנין כך הוא, דלוקח בא לקנות הפירות כדי שלא יוכל המוכר לחזור בו, והמוכר בא לקנות המעות כדי שלא יוכל הלוקח לחזור בו, וכיון דמעות קונות מן התורה, א"כ בדין יש לומר דהמכר

עיי' סמ"ע סימן ק"צ סק"א, ט"ז סעיף ב'. [הובאו בסוף סוגיית שוה כסף ככסף].

הרשב"א

קידושין דף ז עמוד א

חדושי

קנה, וכתב עליו הרמב"ן גר"ו איני רואה בשמועה זו זכר לכלי וחליפין אלא למעות וכסף שקונין באשה ובקרקע, ולא ירדתי לסוף דעת רבינו גר"ו בקושיא זו דאטו באשה ובקרקע הנאה זו כסף ממש היא הנאה יש כאן כסף אין כאן, אלא

ד"ה איתמר ור"ח ז"ל כתבה אהילך מנה ואתקדש אני לך דאמר ליה הילך מנה ויקנו נכסי לך באדם חשוב, ואמר דההיא הנאה חשיבא ככלי דיהבי' הקונה למקנה וקנה בו בתורת חליפין אותם הנכסים, והלכך לפי דבריו אף במטלטלין

שאינן הכסף קונה בו כאלו הנאתו כלי וקבלו בחליפין, והלכך בין קרקע בין מטלטלין נקנין בכך כדברי ר"ח ז"ל, ואריך.

כדי לקיים כונת המקנה ודעתו אנו רואין הנאתו כאלו יש לה ממש שיתקיים דעתו עליו והלכך לגבי אשה שהכסף קונה בה אנו רואין אותה כאלו הוא כסף וקבלתו היא ומתקדשת בו, ובמטלטלין

עיין שו"ת תשב"ץ חוט המשולש הטור השני שאלה י"ג ד"ה אמנם (דמבו' כדברי רבינו פרץ). עיין נמו"י ריש הזהב דמחלק בין בסף לחליפין לגבי חסרון דדעתא אצורתא.

בית יוסף

טור יורה דעה הלכות עבדים סימן רסז

ומ"ש רבינו בשם הרמ"ה דחליפין לא מהני אלא לאפקועי שעבודא וכו'. נראה שטעמו מפני שהוא מפרש כמו שכתבו שם הרא"ש והרשב"א (לט: ד"ה ולא היא) שס"ח ר"ח וזה לשונו (הרא"ש) ור"ח כתב ומפרש נקידושין שהעבד נקנה בחליפין כעין מקח וממכר ואף על פי כן אינה קונה עממה בחליפין אלא כריכה גמ חירות וכתב הרמב"ן (שם ד"ה ולא היא) לפי דברי ר"ח כך היה מפרש כיון דהוא בכליו של מקנה לא עשה ולא כלום אף להוציאה מידי שעבוד אצל אי הו"א כליו של קונה יצאה מידי שעבוד וכריכה גמ שחרור עכ"ל. וכתב עוד

בו העבד קנה עצמו להיות יוצא מתחת יד רבו בכסף ובשטר ובראשי אברים בכסף בין ע"י עצמו שאחר נתן לו הכסף ואומר ה"ו נתון לך ע"מ שתצא בו לחירות ונתנו לרבו יצא בו לחירות אבל לא אמר לו ע"מ שתצא בו לחירות לא בין ע"י אחרים שאחר נתן הכסף לרב לפדותו יצא בו לחירות אפי' בעל כרחו של העבד ור"ח כתב דבחליפין נמי קונה עצמו מיד האדון אם יש לו כלי לעשות בו חליפין כגון שנתנו לו ע"מ שיצא בו לחירות והרמ"ה כתב דחליפין לא מהני אלא לאפקועי שעבודא אבל לא לאפקועי איסורא ודוקא דלית בהו ש"פ אבל אי אית בהו ש"פ מהני אף לאפקועי איסורא וה"מ בחליפין הניתנין בתורת דמים אבל בסתם חליפין הניתנין ע"מ להחזיר מספקא לן אי כשוה כסף דמי ומהני לאפקועי איסור דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה או לא כשוה כסף דמי מידי דהוה אקידושי אשה דמהני בה כסף ושוה כסף ולא מהני בה חליפין הניתנין ע"מ להחזיר אף ע"ג דאית בהו שוה כסף ה"ה נמי הכא ואי ס"ל דלאו כשוה כסף דמי ולא מהני אלא לאפקועי שעבודא עבדינן להומרא דאיסורא הוא ודינא הוא דכייפינן ליה לאדון או ליורשיו אם מת הוא למכתב ליה גמ שיחרור מידי דהוי אמפקוד את עבדו וא"א הרא"ש ז"ל כתב כדברי ר"ח

הרשב"א וזה לשונו וצתוספות כתבו שאפשר לומר דהכא לא צתורת חליפין היה אלא צתורת דמים וכיון שכן אילו היה בכליו של קונה וצתורת דמים יצאה שהרי כסף גמר זה וכן דעת הרמב"ם ז"ל (הל' עבדים פ"ה ה"ג) דאין העבד קונה עצמו בחליפין כלל ואינו יוצא בו מידי שעבוד כדעת התוספות ומיהו צתוספות חזרו לומר כלשון הראשון מהא דאמרין צפ"ק דקידושין (ג). ולרצ הונא דאמר חופה קונה מק"ו למעוטי מאי למעוטי חליפין וכו' אלמא קנין כסף וחליפין כי הדדי נינהו וצבל מקום שזה קונה זה קונה וצאשה דאינה נקנית בחליפין משום דלא מקניא נפשה צתוספות משום דצבל עבד היונא לחירות ניחא ליה שינא אפילו צתוספות משום פרוטה יותר משינטרך ליתן שוה פרוטה ע"כ. ורבינו ירוחם (מישרים נ"ג מד סוף ע"ב) כתב סתם כדברי ר"ח דעבד קונה עצמו בחליפין וכתב על זה דדוקא ע"י עצמו אצל לא ע"י אחר ואם מל וצבל אפילו ע"י אחר ע"כ:

אי"ש

סימן מ"ד ס"ק ח'

חזון

צתוספות מש"פ, אצל אם יש צסודר ש"פ ונתנו שלא ע"מ להחזיר יצא לחירות כדין כסף ומצואר דעתו שאין אמירת חליפין מפסיד ומש"כ הטור שם בחליפין הניתנין צתורת דמים היינו שהרב מקבל את הסודר צדמי העבד שמשחררו, אצל העבד נתן לו צלשון חליפין דאי נתן לו צתורת דמים היינו כסף, ולפ"ז גם צע"ע וצלקח שדה ומשלם כל המעות אפי' אם אמר צתורת חליפין לא הפסיד דהיינו כסף, ואם נתן סתם צתורת חליפין דהיינו ע"מ להחזיר מסתפק

ובן צע"ע דנקנה צכסף וצשוה כסף ואינו נקנה בחליפין כדאמר לקמן ח' א' יש להסתפק צמקפיד ונותן כל שויו ואמר צתורת חליפין אי מפסיד קנינו צזה, וצגמ' שם פריך ולר"ן דאמר פירי לא עבדי חליפין וכו' ולא מוקי לה צשוה צשוה לדעת ר"ח צתו' צ"מ מ"ז א' ד"ה גאולה משמע דצשוה צשוה היינו שוה כסף, ויש לדחות דלא הו"ל להזכיר צצואה כיון שאינו צתורת סתם חליפין, וצטור יו"ד ס' רס"ז כ' צסם רמ"ה דעבד אינו קונה עצמו בחליפין

ואפשר דטעם הספק דבאשה אין הכסף תמורת האשה אלא הוא גמר הקנין וההסכמה של האיש והאשה וכיון שליתן בתורת חליפין צקל הוא מיינתיק מקנין כסף לקנין חליפין אבל צעזד שהכסף תמורת העבד ממש י"ל כל שיש כאן כסף חשיב קנין כסף אף שאמר לשון חליפין דהיינו כסף היינו חליפין שמחליף גופו בכסף וזהו כסף האמור בחורה אף שנותן ע"מ להחזיר. וכתשו' רע"א שם כתב דגם צתתם חליפין שהוא ע"מ להחזיר.

ובתשו' רע"א שם כתב צתתם חליפין שהוא ע"מ להחזיר קונה באשה מדין כסף אף שאמר לשון חליפין דהיינו סתם קנין לדעת תו' רי"ד, ובלשון הרמ"ה מצואר צהדיא דזה לא מהני מה"ת והרמ"ה כרי"ד ס"ל, שו"ר צא"מ סי' כ"ט העתק לשון רי"ד ומשמע דס"ל דאף ע"מ להחזיר מהני מה"ת, אף שנותן בתורת חליפין וכמש"כ הגרע"א.

ובעיקר דינא דרמ"ה לא מלינו מי שחולק עליו דאף אם החליט הסודר ויש צו שו"פ לא מהני, ודעת האומרים דלא מהני היינו צתתם קנין חליפין.

הרמ"ה שם דלע"ג דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה והו"ל כסף כדאמר בסוגיין, מ"מ זה מייכרח דהוי חליפין ולא כסף, ואם אמר צהדיא בתורת כסף אפי' ע"מ להחזיר נראה דמהני צעזד, אע"ג דבאשה לא מהני התם מדרבנן, מיהו לפ"ז לא היה לי לרמ"ה להזכיר מידי דהוי אקדושי אשה ומשמע דמפרש באשה מה"ת, דחשיב חליפין, ומיהו אי טעמא דחשיב חליפין אף שאומר בתורת דמים א"כ פשיט לי' שפיר דהוי חליפין, ונ"ע ונראה מל' רמ"ה דגם בקדושין דוקא חליפין בפחות מש"פ או ע"מ להחזיר לא מהני אבל ציש צו ש"פ ומחליטו ציד האשה אע"ג דבתורת חליפין הו"ל דמים, וכ"כ רע"א חנינא סי' נ"ג צשס תו' רי"ד, מיהו צאמר ל' חליפין סתם שהוא ע"מ להחזיר ודאי חשיב חליפין ולא מהני באשה, וראי' מהא דאמר קדושין שם דלא מהני ע"מ להחזיר אף שאמר צל' דמים גזירה משום חליפין משמע דבחליפין לא מהני מה"ת כה"ג, ונראה דזה כונת רמ"ה דצתתם חליפין מספקא לי' אע"ג דחשיב כסף מ"מ כיון שנותן בתורת חליפין חשיב קנין חליפין ולא קנין כסף, ובאשה מוכח צגמ' צהדיא דהתם חליפין שהוא ע"מ להחזיר לא קנה וצעזד מספקא לי'

רי"ד

קידושין דף ג' עמוד א'

תוספות

בתרצת להתקדש לו אלא במנה ומנה אין כאן ואף על פי שבשדה קונה הסודר שאם מכר לו השדה במנה ולא נתן לו המנה שיקנהו בכסף ונתן לו את הסודר שלא יוכל לחזור בו קנה את השדה והוא חייב ליתן לו את המנה לאחר זמן ואלה הן חליפין שקונין בכל מקום ומקיימין את המכירה כדכתיב על הגאולה ואמרינן בפ' הזהב גאולה זו מכירה אף על פי שאין כאן לא כסף ולא שטר ולא חזקה בסודר קנאו משא"כ באשה וטעמא דמילתא כדמפרש דכיון דלחליפין איתנהו בפחות מש"פ לא מיקניא נפשה להתקדש לו שלא תוכל לחזור בו בפחות מש"פ וכיון דבפחות ליתנהו משוה פרוטה נמי ליתנהו שאין גזירה שוה למחצה עד שיתן לה את המנה:

למעוטי חליפין. קשיא לי טובא ואם נתן אדם סודר לאשה שיש בו שוה פרוטה אף על פי שנתנו לה בתורת חליפין אמאי אינה מקודשת והרי יש כאן שוה פרוטה וכיון דנקיטא ביה ג' על ג' והיא רשאית לעשקו אמאי אינה מקודשת ואף על פי שהיא מחזירתו לו מדעת' היא מחזירתו ואם היא רוצה הוא שלה וגם אם קידשה במנה ואח"כ היא מחזירתו לו מרצונה כלום יש לומר שאינה מקודשת. ונראה לי לומר שאם בזה הסודר לבד בתרצת לו לקדשה אף ע"פ שהזכיר לה שם חליפין מקודשת היא והכא במאי עסקינן כגון שהתנה עמה לקדשה במנה ולא היה נותנו לה עכשיו אלא התפיישה את הסודר שתתקדש לו ולא תוכל לחזור בה והוא יתחייב ליתן לה המנה לאחר זמן בכי האי גוונא ודאי אינה מקודשת כיון שלא

רי"ד

קידושין דף ו' עמוד ב'

תוספות

דרכים למעוטי חליפין אבל בשוה פרוטה היינו קיחה ממש ואפילו על מנת להחזיר אלא שחכמים אסרו כל תורת חליפין ואף על פי שאינו מחזיר משום גזירת פחות משוה פרוטה. כך עלה בדעתי במהדר' קמא ובמהדר' בתר' חזרתי והתבוננתי שכל איסור החליפין אינו אלא כמו שפירשתי

שמה יאמרו אשה נקנית בחליפין. פי ודילמא אתי למיעבד בפחות משוה פרוטה. דאי בשוה פרוטה אפילו בתורת חליפין נמי היתה מתקדשת כיון דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה וכל חשש חליפין אינו אלא על פחות משוה פרוטה ופחות משוה פרוטה הוא דמיעט התנא דתנא בשלש

פי שהיא החזירתו לו לאחר מכן שכיון שנתנו לה קבאתו קבין גמור אם היא רוצה להחזירו לו אין בכך כלום ודין היה שיהו חליפין קובין באשה כשדה כיון דילפינן קיחה קיחה משדה עפרון אלא כיון דדין חליפין נוהג אפילו בכלי שאין שוה פרוטה וחליפין פחות משוה פרוטה באשה אין קובין אין הקש למחצה שנאמר אם הן שוה פרוטה שיהו קובין אלא אין מקישינן אשה לשדה בדין חליפין כלל בין שווין בין אינן שווין:

ה. אי אפשר לקנות מדין כסף היכא דלא קני מדין חליפין

מילואים

סימן כ"ט ס"ק ב'

אבני

הפרעון והשאר זוקף במלוה או היכא שכל שיוי המקח אינו אלא פרוטה אצל אס אינו נותן צעד שיוי המקח אלא שנותן לקנין לא מהני שהרי שדה עפרון הי' צעד שיוי המקח ע"ש. וצט"ו השיג מהא דאשה נקנית צו"פ ואינו אלא לקנין דשיוי המקח לא שייך צאשה ע"ש.

ולענ"ד אינו השגה דודאי גם צאשה שייך שיוי וכמבואר מדברי הרא"ש ספ"ק דמליעא [סי' מ"ח] ושם כתב להוכיח דמוחל שטר אינו נריך לשלם כל שיוי השטר אלא דמים שנתן, מהא דאמרו פ' האיש מקדש (דף מ"ח) במקדש צט"ו דאחרים דאשה לא סמכה דעתה וסבירא צדיק דידי ומחיל לאחריו והא ינטרף לשלם אע"כ שאינו משלם אלא דמים שנתן וקידושי אשה אינו אלא פרוטה וע"ש, ומבואר דקידושי אשה נמי שיוי הוא ומש"ה קידושי כסף נמי צתורת שיוי הוא ואם מקדשה צפרוטה הוא כל דמי שיוי הקידושין ואם מקדשה צמנה ונתן לה דינר או פרוטה נמי נריך שיהי' הדינר או הפרוטה צתורת תחילת פרעון שיוי הקידושין ונתן לה אס"כ מנה חסר דינר או חסר פרוטה וכמו צשדה והכל צתורת תחלת פרעון וצתורת שיוי ולא לשום קנין.

ולפ"ז יתבאר דברי תו' רי"ד דהיכא דמקדשה צחליפין שו"פ והוי האשה תמורת החליפין ה"ל חליפין משום לתא דכסף שצו ונקנית צתורת שיוי אצל חליפין שהוא לקנין שמוכר לו שדה צמנה ואינו נותן המנה רק שנותן הסודר לקנין דצוה אין הסודר צתורת שיוי דהא המכר הי' צעד מנה ואינו מנכה מן המנה מה ששוה הסודר ואין הסודר אלא לקנין וא"כ אין צו משום לתא דכסף דהא כסף אינו קונה אלא כשנותנו לפרעון או לתחלת פרעון וכמו שאמרו גצי התקדשי לי צמנה ונתן

לעיל שיתנה ליתן לה מנה ומקנה הסודר שלא יוכלו לחזור בהם כדרך שעושינן במכירת שדה להכי גזרינן הכא בעל מנת שתחזירהו לו שלא יהי' קדושין דמן דינא הוו קידושין יפים כיון דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה ודוקא כשמתנה עמה על מנת להחזיר לא הוו קידושי אבל אם נתן לה סודר סתם וקדשה בו ולא הבטיחה שיתן לה דבר אחר וכל סמך האשה הוא על אותו סודר בלבד הכי נמי דהויא מקודשת כדכתיבת לעיל ואף על

ובשיטת תו' רי"ד רפ"ק דקידושין (ג, א) ז"ל למעוטי חליפין קשיא לי טובא ואם נתן אדם סודר לאשה שיש צו שו"פ אעפ"י שנתנו לה צתורת חליפין אמאי אינה מקודשת והרי יש כאן שו"פ וכיון דנקיטא צי' ג' על ג' והיא רשאית לעושיקו אמאי אינה מקודשת כו' ונראה לי לומר שאם צוה הסודר לצד נתרצי' לו לקדשה אעפ"י שהזכיר לה שם חליפין מקודשת היא והצמ"ע כגון שהתנה עמה לקדשה צמנה ולא הי' נותנה לה עכשיו אלא התפיסה את הסודר שתתקדש לו ולא תוכל לחזור צה והוא יתחייב ליתן לה המנה לאחר זמן צכי ה"ג ודאי אינה מקודשת כיון שאינה נתרצית לקדש אלא צמנה ומנה אין כאן, ואעפ"י צשדה קונה הסודר שאם מכר לו השדה צמנה ולא נתן לו המנה שיקנהו צכסף ונתן לו הסודר שלא יוכל לחזור צו קנה השדה והוא חייב ליתן לו את המנה לאחר זמן ואלו הן חליפין שקונין צכל מקום ומקיימין את המכירה כדכתיב על הגאולה ואמרינן צפ' הזהב [מו, א] גאולה זו מכירה אעפ"י שאין כאן לא כסף ולא שטר ולא חוקה צסודר קנאו משא"כ צאשה, וטעמא דמלתא דמפרש דכיון דחליפין איתנהו צפחות משו"פ לא מקניא נפשה להתקדש לו שלא תוכל לחזור צפחות משו"פ וכיון דצפחות משו"פ ליתנהו משו"פ נמי ליתנהו שאין גזירה שוה למחנה עד שיתן לה את המנה עכ"ל. (וצדף ו') שם אחר שכתב טעמא משום גזירת פחות משו"פ ע"ש כתב עלה ז"ל כך עלה צדעתי צמהדור' קמא וצמהדורא צתרא חזרתי והצבונתי שכל איסור החליפין אינו אלא כמ"ש לעיל שהתנה ליתן לה מנה ומקנה הסודר שלא יוכלו לחזור צהם כדרך שעושינן צמכירת שדה כו' ע"ש.

ונראה צביאור שיטת רי"ד והוא לפי מ"ש צסמ"ע סי' (ק"ל) [ק"ט] סק"א דהא דשדה נקנה צשו"פ היינו כשנותן צעד שיוי המקח ונותן צעד תחלת

הסודר צעד שיווי הקידושין ה"ל כסף ולשיווי הקידושין וכן אם מקדשה צמנה ונתן לה סודר שו"פ לתחלת פרעון משלים המנה חסר שו"פ אז מהני ג"כ משום לתא דכסף, אבל אם מקדשה צמנה ונתן לה סודר ושיתחייב המנה בשלימות תו אינו אלא חליפין ולא מהני בתורת כסף כיון דאינו לתחלת פרעון ה"ל לקנין וכסף לא מהני לקנין אלא משום תורת חליפין וכלי ותורת חליפין לא מהני אלא צדקה ולא בקידושי אשה כיון דצפחות משו"פ לית' ה"ה צשו"פ ותורת כסף לא מהני לקנין וזה נכון היטב צביאור תוס' רי"ד ודו"ק היטב.

לה דינר דמקודשת ושלמים כדאי' פ"ק דקידושין דף (ק') [ח'] דהוי הדינר לתחילת פרעון אבל בסודר שנותן לקנין והמנה שקלצ' מתחייב ליתן ואינו מנכה הסודר א"כ אינו אלא לקנין וכל שהוא לקנין אין צו תורת כסף דהא כסף לא מהני אלא לפרעון או לתחלת פרעון וזה הוא ההבדל שבין כסף לחליפין דכסף אינו לקנין וחליפין הוא לקנין ובכסף כשהוא לתחלת פרעון הוא נכנס בכלל שיווי (המקד') [המקח] וסודר אינו בכלל שיווי המקח אלא דמי המקח הוא בשלימות כאשר קלוצ' ציניס והחליפין הוא לקנין ומש"ה כשמקדשה בסודר שו"פ אף על גב שאומר בתורת חליפין יש צו נמי משום לתא דכסף כיון דאינו נותן רק

עיי' אמרי בינה קונטרס קנינים סימן א' ד"ה והנה.

אי"ש

סימן מ"ה סק"א

חזון

חומר בין שאומר בתורת דמים בין שאומר בתורת חליפין קנה אף שמקפיד בכך וכך כדאמר ב"מ מ"ז א' אבל אם קנה שדה מאה מנה צעד פרוטה ואמר לו שנותן השדה צמתנה ופרוטה לשם חליפין מקרי חליפין ואין מטבע נעשה חליפין דכיון דלא הקפיד ודאי חליפין הוא, אבל אם נותן לו כל דמי המקח ואמר לו בתורת חליפין קנה דהיינו כסף היינו חליפין וצאשה דלא שייך שווי צדין הוא אם נותן לה פרוטה ואמר בתורת חליפין מהני ומיהו כשפוסק מנה לשם קדושין ומקדשה בתורת חליפין צפרוטה אז מינכר הדבר שהוא חליפין כמו שדה מאה מנה צפרוטה ואמר בתורת חליפין.

אה"ע סי' כ"ט, צא"מ הביא דעת תו' רי"ד דלא שייך למעוטי חליפין אלא צפחות מש"פ דאי אפשר משום תורת כסף אבל אם יש כאן ש"פ היינו כסף דכל חליפין הוא תמורת דבר הנקנה כדאמר ב"מ י"א ב' חליפין דרך מקח וממכר הוא, והיינו כסף, וכ"ד רמ"ה שהביא טור יו"ד סי' רס"ז אלא שדעתו שאם נותן ע"מ להחזיר כדרך קנין חליפין אף אם יש צו ש"פ לא מהני, אבל דעת תו' רי"ד משמע דאף בע"מ להחזיר מהני מן התורה, מיהו אם פסק ליתן לה מנה צעד קדושין ונתן לה חפץ בתורת חליפין ולהתחייב צמנה לא מהני, ומהרי"ע הק' אלמה לא סוף סוף יש כאן כסף וצא"מ כ' שאין נותן לה צעד הקדושין אלא מתנה בעלמא לשם קנין ואינו מוצן א"כ לעולם כשאומר לה לשם חליפין אין כאן כסף אלא ודאי כל חליפין מקח וממכר הוא וכי אמר שהוא מתחייב צמנה מאי הוי, ואפשר שכונת רי"ד דצאמת אם דעתו לשם קנין חליפין ולא לשם קנין כסף אינה מקודשת אלא כל שאין הבדל בין חליפין לכסף לא צמעשה ולא דעתם ור"גוס לא שייך לחלקם צדצרים, והלכך צמכר אם נותן פרה צעד

ועיי"ש כל דבריו ומה שהביא ממהרי"ט.

ו. בענין מתנה ע"מ להחזיר דלא מהני בקדושין משו' דדמי לחליפין אי הוי דאורייתא או דרבנן.

גמ' דף ו' ב' אלא אמר רב אשי, תוד"ה לבר, ר"ן.

עיי' ר"ן נדרים דף מ"ט א' ד"ה ולענין הלכה. [הובא לעיל אות ב'].

רמב"ם הלכות אישות פרק ה

כד האומר לאשה הרי את מקודשת לי בדינר זה על מנת שתחזיריהו לי אינה מקודשת בין החזירה בין לא החזירה, שאם לא החזירתו הרי לא נתקיים התנאי, ואם החזירתו הרי לא נהנית ולא הגיע לידה כלום.

מקודשת מן התורה נמי אינו אלא בתורת חליפי סודר והוא צתתס הדרא למרי' דקי"ל צקודר אי תפיס מפקי' כדאי' ס"פ השותפין [גדרים מת, צ] אכל אי נימא טעמא דחליפין משום דאפי' נותן את הסודר לגמרי ונהנית זה אינה מקודשת ומשום דאמר לה בתורת חליפין ומשדה עפרון לא ילפינן אלא תורת כסף ולא תורת חליפין וכמ"ש תוס' [ג, א ד"ה ואשה] והרא"ש א"כ היכי מדמה לה מתנה ע"מ להחזיר לדין חליפין כיון דבחליפין אפילו נהנית אינה מקודשת. אלא נראה דס"ל לרמב"ם דגבי חליפין דלא מקדשה אינו אלא בתורת חליפין סתם שהוא קנין סודר דהדרא למרי' ומשום דאינה נהנית אלא מדרבנן גזרו אפי' בחליפין שנהנית אטו חליפי סודר שאינה נהני' וגזרו טפי בחליפין משום דסתם חליפין והוא קנין סודר עומד להחזיר. וכעין זה כתב תו' רי"ד בקידושין (דף ו') שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין ז"ל פי' ודלמא אחי למיעבד בפחות משו"פ דאי צשו"פ אפי' בתורת חליפין נמי היתה מקודשת כיון דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה וכל חשש חליפין אינה אלא על פחות משו"פ ופחות משו"פ הוא דמיעט התנא אכל צשו"פ היינו קיחה ממש ואפי' ע"מ להחזיר אלא שחכמים אסרו כל תורת חליפין ואעפ"י שאינו מחזיר משום גזירת פחות משו"פ עכ"ל, ולשיטת הרמב"ם נמי הוי משום גזירת חליפי סודר דהוא סתמו להחזיר דבזה מדינא אינה מקודשת משום דלא נהנית וגזרו בחליפין אפי' נותן לה לגמרי וכמ"ש.

[ב] אינה מקודשת. קידושין (ו, ז) צכולהו קני לצר מאשה משום דדמיא לחליפין וכתבו תוס' [ד"ה לצר] והרא"ש [סי' ו'] דמדינא מקודשת דהא קי"ל מתנה ע"מ להחזיר שמי' מתנה אלא משום דדמיא לחליפין עקרוה רבנן לקידושין מינייה ומשמע משום דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש.

ובתב הר"ן [ג, ז מדפי הרי"ף] ז"ל צכולהו קני לצר מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין כך היא הגירסא צה"ל רב אלפס אכל רבינו האי גאון ז"ל צס' המקח גריס גזירה שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין והכי פי' דמתנה ע"מ להחזיר לאו חליפין ממש הוא אלא דלפי שאין אשה נקנית בחליפין גזרו זה רבנן משום דאיכא חליפין דדמי למתנה ע"מ להחזיר דהיינו חליפי סודר דהדר כו' אכל מדברי הרמב"ם פ"ה מאישות [הכ"ז] [נראה] שהוא מפרש דכל מתנה כה"ג לגבי אשה כחליפין הוא שאין אשה מקנה עצמה צהס וצמתנה ע"מ להחזיר לא מקניא נפשה שהרי אם אינה מחזרת לו לא קנתה כלל ואם מחזרת אותו הרי אינה נהנית צהס ואפי' נהנית צשו"פ קודם שהחזירנה איהו לאו צהאי הנאה קאמר לה ומשום דממתני' משמע דאין האשה נקנית בחליפין כמ"ש למעלה מש"ה תלינן מתנה על מנת להחזיר דלא תני בחליפין דתניא עכ"ל.

והנה לפי שיטת הרמב"ם דתלי מתנה ע"מ להחזיר צדין חליפין א"כ ז"ל דבחליפי סודר דאין האשה

עיינן אות א' שיטת הרמב"ן ועיינן אות ה' שיטת תוס' רי"ד.

עיינן אבנ"מ סימן כ"ט סק"ד. [ביאור חלוקי הדינים בין הרמב"ם ותוס'].

תוספות ועיונים בענין חליפין

א. כלתה קנינו בחליפין

עיינן חידושי הרשב"א שבועות דף ל"ט ב' באה"ד ומה שאמר הרב ז"ל.

בז.

הזהב פרק רביעי בבא מציעא

גאולה זו מבירה וכן הוא אומר אם לא יגאל ונמכר. וקשה לר"ת דלדרכה פסוק זה מוכיח דגאולה אינה מכירה אלא גרס לא יגאל דכתיב צמעשר צהמה ואמרינן צפ' כל פסולי המוקדשין (צכורות דף לז). דהאי לא יגאל לא ימכר הוא דאינו נמכר לא חי ולא שחוט ומפרש ר"ת גאולה זו מכירה ולרבי יוחנן גאולה צכסף ולר"ל צמשיכה תמורה זו חליפין של שוה צשוה דמהני לכ"ע אפי' צפירי לקיים כל דבר לרבות אינו שוה צשוה למר אף צמטצע ופירי ולמר דוקא צכלי.

מו:

הזהב פרק רביעי בבא מציעא

ולרב נחמן דאמר פרי לא עבדי חליפין מאי ביצד. וא"ת ולפר"ת לוקמיה בחליפין שוה צשורה גס ר"ל אמאי ע"כ כרז ששת ס"ל ולוקמא צפירי וצשורה צשורה וי"ל דומיא דרישא דכל הניסוס דמיירי בחליפין כלי ככלי או כל הנעשה למאן דאמר נעשה חליפין דמיירי צאינן שוה צשורה ה"ה סיפא דהחליף שור צפרה מיירי צאינן שוה ומיהו למאן דאמר אין מטבע נעשה חליפין לא מני למימר דצשורה צשורה יועיל דא"כ מאי פריך מכל הנעשה דמיס צאחר וממתני' דמטלטלין קונים זה את זה דמייתי צקמוך דמטבע נעשה חליפין דלמא אירי שוה צשורה ולעיל נמי אמאי הולך לשנוי צפרוטות הא שוה צשורה הוא דמשום טריסית היתר לא מקרי אינו שוה צשורה אלא היכא שהמקח שוה כפלים מן המעות דאז דומה לחליפין אלא ודאי קרא דמייתר לשוה צשורה לפירי אחי ולא למטבע וא"ת למ"ד צין פירי צין מטבע עושה חליפין קרא למאי אחא י"ל דאחא לרצות מרוקא או דבר שאינו מקוים היכא דהוי שוה צשורה דממעטינן להו לקמן מתורת חליפין א"כ ללוי דאמר לקמן צכליו של מקנה אחי קרא למימר דאס הוא שוה צשורה אפי' צכליו של קונה מועיל

מקובצת

בבא מציעא דף מ"ו עמוד ב'

דלא מהני בתורת נעל וכן למדו האי כיוצא בו. אי נמי לאקנויי בחליפין דאף על גב דאפילו למאן דאמר מטבע נעשה חליפין מכל מקום אינו נקנה בחליפין כדאמרינן לעיל בחליפין שוה בשוה מיהו נקנה. ומיהו לענין מטבע אי נראה שיוכל להתקיים פירש רבינו תם מדאצטריך לשנויי בסמוך בדינרא אניקא ואניגרא ולעיל בפרוטות דלוקמה שוה בשוה. וגם קשה ולמה דוחק לישני דברי ריש לקיש למאי דסלקא דעתין מעיקרא דקאמר על כרחך דרב ששת סבירא ליה לוקמה כדשני רב יהודא כל הנשום דלפירושו אין שייך לפרש כמו שפירשתי לעיל דלשון כל הנשום משמע למעוטי מטבע ודעל כרחך לאו למעוטי מטבע אתא כיון דאוקימנא שוה בשוה שגם במטבע שייך קנין זה. ומיהו יש לומר דשפיר ממעט מטבע שאין נעשה חליפין כשאין מטבע אחר כנגדו אלא מטלטלין כגון שור ופרה. עד כאן משאנן:

שיטה

ואם תאמר היכי דייק שמע מינה מטבע נעשה חליפין דילמא שוה בשוה קאמר שנעשה חליפין לכולי עלמא. וצריך לומר לפירוש רבינו תם דאין נעשה חליפין משום שהוא שוה בשוה אלא בכל כיוצא בו כגון מטבע במטבע ופירות בפירות אבל מטבע בטלית לא. ולשון כל הנעשה דמים באחר משמע ליה בחפץ אחר כגון פרה וטלית שהמטבע נעשה דמיו של זה.

ולעיל בריש שמעתין דפריך למאן דאמר אין מטבע נעשה חליפין ממתניתין וברייתא דהזהב קונה את הכסף לא הוה מצי לשנויי בחליפי שוה בשוה דלא מהני מטבע ופירות אלא בכיוצא בו דוקא. ואם תאמר ולמאן דאמר דפירי ומטבע נעשה חליפין כדבעינן למימר הכא למה נכתבו אותן חליפין של שוה בשוה דלא צריכינן להו כלל. ויש לומר דאצטריך ללוי דאמר בכליו של מקנה אי נמי לדבר שאינו מסויים כגון חצי רמון וחצי אגוז

ב. בדין חליפין שוה בשוה

עיין נתה"מ סימן ק"צ סק"ד.

ג. בענין סודד קני ע"מ להקנות.

עיין רשב"א נדרים דף מ"ח א' בתחילת ד"ה ועוד וד"ה וקשיא לי.

עיין קצוה"ח סימן קצ"ה סק"ד, וסימן ק"צ סק"ד.

הרשב"א

שבועות דף ל"ט עמוד ב'

שקונין בכלי (ב"מ מ"ז א') אע"פ שאין בו שוה פרוטה ואפשר דקנין משום כסף הוא, ואם תמצא לומר דקנין לאו משום כסף הוא וכן שאין אשה מתקדשת בכלי שאין בו שוה פרוטה הכא שאני שהוציאן הכתוב למה שהן, ושמואל סתמא

חדושי

ומה שאמר הרב ז"ל שאם כן מצאנו ישיבת הדיינין בפחות משה פרוטה אין ראייה זו מכרעת דאפשר לומר דכל כלי כיון שהוא ראוי למלאכתו חשוב הוא כפרוטה ויתר מפרוטה ויושבין עליו הדיינין, ואפשר דאפי' לענין קדושין כן וכמו

שאמרו דהא דשמואל בשוין ב' פרוטות ואתיא כב"ש לא סמכינן עלי' בהא כלל, ודעת הגאונים והסכמתן תורה הלא, אלא כלים דבר חשוב דקאמרינן היינו כלי שלם שחשוב למלאכתו קאמר. והר"י הלוי ז"ל פי' דלא אתא לאשמועינן דבעי' כלי חשוב אלא קאמר מה כסף דבר חשוב אף כלים חשובין הם איזה כלי שיהיה לפי שחשוב וראוי למלאכתו וחשוב כמעה.

קאמר טענו ב' מחטין ולכך יצאו כלים למה שהן דאלמא בכל ב' מחטין קאמר, דאי לא תימא הכי לא סגי דלא אמרו בגמ' כן במה דברים אמורים בשעה יפות ב' פרוטות וכיוצא בלשון הזה וכמו שאמרו בירוש', ובירושלמי לא הלכו בזה לשיטת גמרתנו דהתם נמי אוקמי שמואל כב"ש דלא ילפי כלים מכסף אבל לב"ה דילפי כללם מכסף אמרו דלדידהו כלים נמי בעינן שיהיו שוין ב' מעין, וכמו שלא הלכו בזה כשיטת הגמ' אף במה

החושן

סימן פ"ח

כך אין הקרקע נקנית צפחות משה פרוטה, והא תניא אף על פי שאין האשה נקנית צפחות משה פרוטה הקרקע נקנית צפחות משה פרוטה, אמר ליה כי תניא היא לא לענין חליפין דתניא קונין בכלי אף על פי שאין בו שיהיה פחות כסף, ודוקא גבי קנין חליפין מהני אפילו פחות משה פרוטה, ודוקא לענין שצוה איתרבי וכן להוציא דדיינים אצל לשאר דוכתי לא.

ועיין בתוס' פרק הזהב (ב"מ מה, ז ד"ה אין) דכתבו דמטבע מיקרי כלי לפי שראוי לתלותו בצואר וראוי למשקל. ולפ"ז קשה למה צעי שתי מעין דהא מעה אחת נמי סגי כיון דכלי הוא. ואפילו לדעת הרא"ש (שצוה פ"ו סי' ד') דצעי בכלי שיהיה פרוטה, אצל שתי מעין ודאי לא צריך. ואולי יש לחלק וז"ע:

החושן

סימן קכ"ג

אמנם דע דלכאורה יראה דסודר שנותנין העדים אינו אלא צתורת שליחות, אצל כתבנו בסימן קכ"ה סק"ט דעל כרחק אינו משום שליחות מדכתב צשו"ע שם (סעיף י"א) אין קונין צצבת ואם קנו אעפ"י שעשו עזירה קנו, ואף על גב דכבר היה מנהג צומניהם שהעדים נותנין סודר שלהם וכמ"ש בטור (שם סעיף ו' ז') צצם הרא"ש (קידושין פ"א סי' ל"ה) וא"כ אין שליח לדבר עזירה ואפילו צמידי דרצנן, ולכן העליתי שמה דאין צריך שליחות אלא כיון שנותנין סודר שלהם קנה מדין עזד כנעני וכדאמרינן פ"ק דקידושין דף (ח') [ז'] [ע"א, ע"ש רש"י ד"ה וכן לענין ממונא] הילך מנה ויהיה שדך מכור לפלוני דקנה אותו פלוני מדין עזד כנעני וצעזד כנעני אמרינן

קצות

(ג) עשרה מחטין צפרוטה. והוא דעת הרמב"ם (פ"ג מטוען ה"ה) דצכלי אפילו צפחות משה פרוטה נוקקין להוציא דדיינין וגם לענין שצוה הוי כמו שיהיה פרוטה. וצחידושי הרשב"א פרק (כל הנשבעין) [שצוה דדיינין] (שצוה לט, ז ד"ה ה"ג) נסתפק צקידושי אשה צכלי פחות משה פרוטה אי מקודשת כיון דהוי כמו שיהיה פרוטה וע"ש.

ולענ"ד נראה דודאי לא מהני צקידושי אשה, דהא צריש פ"ק דקידושין (ג, א) מנינא למעוטי חליפין, ואימא הכי נמי, חליפין איתנהו צפחות משה פרוטה ואשה צפחות משה פרוטה לא מקניא נפשה. וחליפין כלי צעי דפירי לא עבדי חליפין וכמצינו פרק הזהב (ב"מ מז, א), אלמא דכלי נמי פחות משה פרוטה לא מהני לקידושי אשה. וכן פ"ק דקידושין דף י"ג (ע"א) א"ר אסי א"ר (תני) [מני] כשם שאין האשה נקנית צפחות משה פרוטה

ד. בענין המקדש בכלי פחות משו"פ

ה. בענין כתיבה בשטר וקנינא

קצות

(ה) שיוהר מלכתוב. ז"ל הט"ו, לפירוש הסמ"ע (סקכ"א) דצסודר תליא מלתא של מי יהיה היה להפוסקים להזכיר ענין הסודר ולא הכתיבה, וכי תימא דהא צהא תליא דאם הסודר של העדים דוקא כתבינן וקנינא, הא ליתיה, דהא צימי התלמוד היה הקונה נותן הסודר ואפילו הכי היו כותבין צלשון וקנינא כדאיתא פרק יש נוחלין (ב"ב קלו, א), אלא נלענ"ד דיכולים העדים לתת סודר שלהם לגוי להקנות לו רק שלא יכתוב צלשון השטר וקנינא מיניה דהלשון מורה על שליחות שקנו צצילו דאין שליחות לגוי אלא שיכתבו וקנה הגוי דהיינו ע"י הסודר של העדים שעל ידו קונה חוב פלוני עכ"ל. והגאון חכם צ"י כתב עליו ז"ל, אמר המגיה דצרי הרב שצבו ממני עכ"ל.

פ"ק דקידושין (כג, א) דאפילו צעל כרחו של העצד הוא משום דקבלת רבו גרמה, ואף על גב דקינן אינו צעל כרחו מכל מקום כל שהוא רוצה אינו צריך שליחות וקנה ממילא על ידי סודר של העדים וע"ש בצורוק, וא"כ הכא נמי מהני אפילו צעכו"ס כיון דאינו צריך שליחות וממילא קנה על ידי סודר של אחרים וקבלת מקנה גורם, ולזה העיקר שלא לכתוב בלשון המורה שליחות אלא שיכתבו וקנה הגוי והוא

קונה ע"י סודר של העדים זה צרוך.

ובן משמע מדברי תוס' ישנים פ"ק דקידושין (ג, א ד"ה ואשה, הוצא במהרש"א) וז"ל, שלא לכתוב וקנינא מינייה דקנינא מיניה משמע שהעדים שלוחים לקבל הקנין ואין שליחות כו'. ומשמע דאין הקפידא רק על כתיבה שלא לכתוב בלשון שליחות ודו"ק:

ל"ט: השולח פרק רביעי גיטין

אמר דהו"א עשה ולא כדום. פירש בקוב"ט משום דדברי שכיב מרע כחובצין ומסורין דמו ליכא שהרי לא זיה כמוסר לבניו להקנותה לעצמה^א אלא בקנין זה נתחבון לשחררה והרי הוא טעות ולא שייך להזכיר כאן ממתנת שכיב מרע דהו"א ליה במתנת^ב ולמלוה לקיים דברי המתנת איכא לדמויי אס היה כמוסר לבניו^ג:
משום דהוה י"ה ב"יו ש"ז מוקנה. אבל אס היה כליו של קונה היתה וזכה^ד עצמה דחליפין דתני^ה בהדיא צ"פ דקידושין (דף עג:)
דעבד כנעני נקנה דחליפין משום דחליפין דמו לכסף וכל היכא דכסף קני חליפין נמי קני לצד מאשה משום דבפחות משוה פרוטה לא מקנייה נפשה דלאמר צריש קדושין (דף עז:)
ומתאן יש להוכיח דהלכה כרז דלאמר בכליו של קונה צפרק הזהב (ד"מ:)
ועוד אמרינן הסם צמנא דכשר למקנייה ציה לאפקוי מדלוי ולא דמי להא דלאמר צפרק המגנש (למנן ס"ה:)
דחתקין רבא^ו מיומא דקן ועלמס לאפקוי

לי ורבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אין הלכה כאבא שאול אמר ליה ר' זירא לר' חייא בר אבא בפירוש שמוע לך או מכללא שמוע לך מאי כללא דאמר ר' יהושע בן לוי אמרו לפני רבי נתייאשתי מפלוני עבדי מהו אמר להם אומר אני אין לו תקנה אלא בשטר ואמר ר' יוחנן מאי טעמא דרבי גמור לה לה מאשה מה אשה בשטר אף עבד נמי בשטר וקא דייקת מינה כאשה מה אשה בין גדולה בין קטנה אף עבד נמי בין גדול בין קטן ואי מכללא מאי אדרבה דוק מינה להך גיטא מה אשה איסורא ולא ממונא אף עבד נמי איסור^א ולא ממונא אמר ליה בפירוש שמוע לך. אמר מר אמר להם אומר אני אין לו תקנה אלא בשטר והתניא^ב רבי אומר אומר אני אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא מפני שהוא כמוכרו לו הכי קאמר י"א בבבבף או בשטר והאי פקע ליה כספיה ולאפקוי מהאי תנא דתניא ר' שמעון אומר משום רבי עקיבא יכול יהא כסף גומר בה כדרך ששטר גומר בה ת"ל^ג והפדה לא נפרתה אורעה כל הפרשה כולה ללא חופשה לומר לך שטר גומר בה ואין הכסף גומר בה. אמר רמי בר חמא א"ר נחמן הלכה כר' שמעון ורב יוסף בר חמא א"ר יוחנן אין הלכה כר' שמעון אשכחיה רב נחמן בר יצחק^ד לרבא בר שאילתא דהוה קאי אפיתחא דבי תפלה א"ל הלכה או אין הלכה א"ל אני אומר אין הלכה ורבנן דאתו ממוחזא אמרי אמר רבי זירא משמיה דרב נחמן הלכה וכי אתאי לטורא אשכחתייה לר' חייא בר אבין אמרי ליה אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה אמר לי דהתיא אמתא דהוה מרה שכיב מרע אתאי בכיא קמיה אמרה ליה עד אימת תשתעביד ותזיל ההיא איתתא שקף כומתיה שדא בה אמר לה זיל קני הא וקני נפשך אתו לקמיה דרב נחמן אמר להו לא עשה ולא כלום מאן דחזא סבר משום דהלכה כר' שמעון^ה ולא היא אלא משום דהוה ליה כליו של מקנה אמר רב שמואל בר אחייתאי אמר רב המנונא סבא אמר ר' יצחק בר אשיאן אמר רב הונא אמר רב המנונא^ו הלכה כר' שמעון ולא היא אין הלכה כר' שמעון. אמר ר' זירא אמר ר' הנינא אמר רב אשי אמר רבי עבד שנשא את בת חורין בפני רבו יצא

ד"ה. אי מכללא שמוע לך נחו שפיר דייקת: דוק מינה דהאי גיטא מה אשה בין גדולה בין קטנה. התרמה צנוט אף מפיקר עבדו דליירי ציה רבי בין גדול בין קטן קאמר דומיא דאשה הוא להך גיטא: אין לו תקנה אלא בשטר. אשה השתא משמע דעבד אינו ניטר אפי' צפדין: או בבבבף או בשטר. תקנתו של עבד דהא אימתוס צפדין כסף לשטר דכתיב והפדה לא נפרתה או חופשה וגו': והאי דלפקיה: פקע י"ה בבבבף. ומעתה אין לו תקנה אלא בשטר: וצ"ל דאמרין תנא. הא דאמרין עבד ניטר בבבבף לאפקוי מהאי תנא: יב"ד יחא בבבבף גומר. שחרורה אף דלפקיע מידי איסור: אורעה כל הפרשה. כל מקרא^א הפרשה אורעה וסוימין ללא חופשה מדללא כתיב ציפא לא יומתו כי לא נפרתה או חופשה אלא כי לא חופשה ש"מ כי נפרתה נמי לא יומתו דאין בקדושין משום אשם איש הואיל ולא נכתב לה גט שחרור וסיק קרא והפדה לא נפרתה פדויה ואינה פדויה הנפרתת לאש כגון שפחה כנענית תליה שפחה ותליה בת חורין המאורסת לעבד עברי^ב שהו מותר בשפחה וצנא חורין הבא עליה צאשס דלי לא נפרתה כלל אין כאן אשם ולכן הוצרכה פדיה ולא משום דלי נפרתה לגמרי יהו קידושיה קדושין והבא עליה צמיתה דמדתכז סיפא לא יומתו כי לא חופשה משמע אורעה דין מיתתה צמיתוס השטר ואפילו נפרתה כולה בלא שטר אין צה מיתתה והא דכתיב לא נפרתה רבותא אשמעין דאע"ג דלא נפרתה כולה אלא תליה איכא אשס: גומר בה. מוילתא לגמרי בין משעבד בין מאיסור: ואין כסף גומר בה. דלינו מוילתא אלא מידי שעבדו אבל לא מידי

איסור שפחה שיהו קדושין מופסין צה: דבי תפלה. צית הכנסת: אמר לו אני הייתי אומר אין הלכה ורבנן דאתו כו'. נתלקן עלי ואמרו דר' זירא משמיה דרב נחמן אמר הלכה: וכי אתאי. אלא לסורא אשכחתייה כו': אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה אמר לי דהתיא אמתא דהוה מרה שכיב מרע אתאי בכיא קמיה אמרה ליה עד אימת תשתעביד ותזיל ההיא איתתא שקף כומתיה שדא בה אמר לה זיל קני הא וקני נפשך אתו לקמיה דרב נחמן אמר להו לא עשה ולא כלום מאן דחזא סבר משום דהלכה כר' שמעון^ה ולא היא אלא משום דהוה ליה כליו של מקנה אמר רב שמואל בר אחייתאי אמר רב המנונא סבא אמר ר' יצחק בר אשיאן אמר רב הונא אמר רב המנונא^ו הלכה כר' שמעון ולא היא אין הלכה כר' שמעון. אמר ר' זירא אמר ר' הנינא אמר רב אשי אמר רבי עבד שנשא את בת חורין בפני רבו יצא

לע"נ
הבה"ח פינחס ז"ל
ב"ר יצחק זאב שליט"א